

УКРАЇНСЬКА І ЗАРУБІЖНА БІОГРАФІСТИКА

УДК 316.3(477):176

До 100-річчя
видатного українського
педагога В. О. Сухомлинського

Володимир Кравець

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СІМ'ЯНИНА

У статті розглядаються деякі підходи до вирішення проблеми підготовки учнівської молоді до сімейного життя в працях та практичній діяльності видатного вітчизняного педагога Василя Олександровича Сухомлинського. Вчений висловлював переконання, що починати треба з виховання майбутніх батьків, підготовки їх до любові, шлюбу, народження і виховання дітей, материнства та батьківства. В низці своїх праць В. Сухомлинський аналізує різні аспекти дошлюбної підготовки, а саме загально-соціальний, моральний, господарсько-економічний, психолого-педагогічний тощо. Особливо ретельно описує вчений шляхи формування у школярів почуття любові й правильних стосунків між юнаками і дівчатами в шкільному колективі. Серед рекомендацій педагога заслуговує на увагу пропозиція про запровадження в шкільний навчальний план навчального курсу "Культура взаємин статей".

Ключові слова: любов, шлюб, сім'я, стосунки, розлучення, батьківська педагогіка, виховання, дошлюбна підготовка.

Підготовка молоді до сімейного життя – невід'ємна складова загальної системи виховання української молоді. Сім'я сьогодні зміцнює моральні чесноти, оберігає національні звичаї і традиції, невтомно плекає родовід минулих, сучасних та прийдешніх поколінь, є своєрідним духовним храмом. Процеси деформації та соціальної корозії, що виникли в останні десятиліття під впливом фінансово-економічних, військово-політичних та морально-етичних проблем, непомітно підривали ідеали сім'ї, детермінуючи негативні тенденції в її розвитку, призводячи до кризового стану.

У підготовці шкільної молоді до сімейного життя існує низка суттєвих недоліків: споживацтво і соціальний інфантилізм, незрілість більшості школярів, хибне уявлення про особливості статево ролевої поведінки; незнання елементарних норм сімейного права; відсутність психологічної готовності до домашньої праці, виконання господарсько-економічних функцій, рівномірного розподілу домашніх обов'язків; несформованість психологічних рис, необхідних для гармонійного спілкування в шлюбі; нерозуміння психологічних особливостей статей, психології кохання, невміння вирішувати конфліктні ситуації в міжстатевому спілкуванні, недостатній рівень статевої інформованості, відхилення в статевій поведінці, неуцтво в питаннях сексуальної культури, відсутність психологічної і практичної підготовки до догляду і виховання дітей, виконання материнських та батьківських функцій. Це викликано передовсім низьким рівнем статевого виховання і дошлюбної підготовки в школі,

теоретичною не розробленістю змісту та методів підготовки молоді до сімейного життя, неправильними установками батьків зі статевого виховання дітей, політикою святенництва, характерною для частини суспільства, яка вже призвела до негативних соціальних наслідків: зростання кількості вагітностей і абортів серед школярів, широкого розповсюдження венеричних захворювань, проституції, злочинності і випадків девіантної поведінки на сексуальному ґрунті.

Відповіді на низку запитань і вирішення багатьох з вказаних вище проблем ми знайшли в теоретичних працях та практичній діяльності Василя Сухомлинського, 100-річчя від дня народження якого готується відзначити світова педагогічна громадськість. Практично, вчений вперше у вітчизняній педагогіці, ідеологічно зашореній, сексуально табуованій, ставить питання про доцільність і необхідність підготовки школярів до сімейного життя та їх статевого виховання. У низці своїх основних праць (“Павлиська середня школа”, ”Як виховати справжню людину”, ”Серце віддаю дітям”, ”Сто порад учителєві”, ”Батьківська педагогіка” тощо) він проводить цю ідею.

При цьому привертає увагу те, що видатний педагог не лише висловлювався з тих чи інших проблем дошлюбної підготовки, а глибоко вивчав їх, використовуючи широкий арсенал науково-педагогічних методів дослідження (спостереження, анкетування, інтерв'ю, порівняльний аналіз, експеримент тощо), оперуючи в текстах своїх наукових праць цифрами та статистичними даними.

Постійно цікавлячись з наукової точки зору проблемою дошлюбної підготовки, В.Сухомлинський вивчав причини розлучень молодих сімей (його вибірка становила 200 розлучених молодих сімей). І варто відзначити, що сьогодні, в першій чверті ХХІ століття, висновки педагога є актуальними. На його думку, серед причин розлучень передовсім слід назвати: а) невміння молодого подружжя зрозуміти один одного; б) відсутність уявлень про культуру взаємин, необхідну в шлюбі; в) нерозуміння того, що подружнє життя життя не тільки і не стільки радість, скільки велика праця і напруження всіх сил; г) легковажність при вступі в шлюб; д) відсутність сексуальної культури, бездумність в інтимних стосунках, примітивне розуміння своєї “потреби в коханні”, вільної від будь-якої відповідальності; е) незнання сутності подружніх обов'язків та сімейних функцій; є) невміння поступитись один одному в напружених, конфліктних ситуаціях; ж) невміння підпорядковувати емоції розуму; з) нерозвинутість почуттів; и) відсутність обов'язку людини перед людиною і відповідальності людини за людину в тій сфері, де народжується її майбутнє тощо. І все-таки інтегральна, визначальна проблема – невідповідність молоді до подружнього життя. Сухомлинський відзначає: ”Мені здається, що середня школа не робить головного, що повинна робити, – не вчить жити” [1: 2, с. 245].

У своїй праці “Як виховати справжню людину” В. Сухомлинський говорить про основне виховне завдання, а саме створення школи виховання людини в гармонійному поєднанні громадянина, трудівника і сім'янина. “Основний екзамен не те, як юнак відповів на всі питання екзаменаційних білетів, основне свято школи – не вручення атестатів. Головний екзамен – чи зможе вихованець бути справжнім громадянином, трудівником, жити в коханні та вірності, а головним святом школи, на мою думку, той день, коли матір і батько – наші колишні вихованці – приводять до нас в школу свою дитину” [1: 2, с. 404]. На превеликий жаль Сухомлинського, в шкільному навчанні не було справжньої школи мудрості майбутніх батьків: ”Тому до народження дітей деякі молоді люди підготовлені в моральному відношенні, як неук, що не знає азбуки, підготовлений до вивчення філософії” [2, с. 185].

Працюючи над “Батьківською педагогікою”, В.Сухомлинський довго думав, з чого почати книгу. Насправді, виховання дітей в сім'ї – явище багатоаспектне і

виділити основу, фундамент сімейного виховання – не так просто. І ще в 1950-ті роки він неодноразово висловлювався про те, що перш ніж говорити про батьківську педагогіку, необхідно виростити майбутніх батьків, підготувати їх до любові, шлюбу, подружнього життя, народження та виховання дітей, материнства та батьківства. “Щоб запобігти біді та попередити помилки сімейного виховання, треба вже в стінах школи готувати дітей бути чоловіком та дружиною, матір’ю і батьком своїх дітей” [1: 2, с. 504].

У своїй статті “Думки про шкільне виховання” педагог висловлює здивування тим, що випускники школи, знаючи масу корисних і потрібних речей, нічого не знають про те, як жити сімейним життям, що це воно означає – бути чоловіком і дружиною, матір’ю і батьком своїх дітей. Цілком відверто Сухомлинський пише: ”На педагога, який раптом би присвятив виховну бесіду з восьмикласниками чи дев’ятикласниками темі “Взаємини дружини і чоловіка в молодій сім’ї” подивилися б як на дивака. А між тим говорити про це значно важливіше, ніж про гробницю асирійських царів. Адже слізьми і горем дітей повертаються розлучення батьків” [1:5, с. 379].

Виходячи з того, що сім’я – це первинний осередок багатограних людських стосунків – господарських, моральних, духовно-психологічних, естетичних, батьківсько-дитячих, В. Сухомлинський намагається змоделювати зміст дошлюбної підготовки молоді. Передовсім, він постійно говорив про соціальну зрілість, необхідну для того, щоб зробити правильний вибір в житті: “Перед тим, як створювати сім’ю, перевір себе, чи готовий ти до цього... Сенс і мета сімейного життя – виховання дітей. Якщо ти перед весіллям не думаєш про майбутніх дітей, значить, ти намагаєшся в далеку – на все життя – дорогу, не знаючи ні своїх сил, ні дороги, якою тобі йти” [1:2, с. 389–390].

Важливим аксіологічним аспектом сімейного виховання Василь Сухомлинський вважав формування майбутнього сім’янина, підготовку його до кохання та сімейного життя, майбутнього материнства та батьківства. При цьому він виділяв такі важливі його напрямки, як формування культури почуттів, взаємодопомоги і відповідальності майбутніх подружніх партнерів один за одного; розкриття уявлень про щастя, яке не лише в коханні та сімейному благополуччі, але й в усвідомленні правильно вибраного місця в житті; передача молодому поколінню духовної культури сім’ї, що включає в себе загальнолюдські і національні цінності, інтелектуальне багатство, ідейні світоглядні переконання. Він відзначав, що особистим духовним багатством кожного хлопчика і дівчинки повинні стати пристрасна закоханість в життя, почуття людської гідності, працелюбство, чесність і правдивість, дружба, товаришування, колективізм, доброзичливість, скромність.

Найважливішою виховною метою В. Сухомлинський вважав глибоке розуміння всіма членами суспільства величезної ролі справжньої рівності жінки і чоловіка в усіх сферах матеріального виробництва та духовного життя. “Визнання за жінкою права на морально-естетичну оцінку людини, з якою вона вступає в інтимний зв’язок, повага її думки і почуттів на цей рахунок, навіть пріоритет жінки у формуванні морально-естетичних суджень про красу – все це стало великим кроком по шляху морального прогресу людства” [3, с. 28]. В. Сухомлинський констатував недостатній інтерес вчених від педагогіки до проблеми всебічного розвитку жінки. Аналіз практики виховної роботи свідчив про те, що в освіті та вихованні дівчат майже не ставиться мета досягти того, щоб їх всебічний розвиток чинив зростаючий вплив на зміст і спрямованість духовного життя членів суспільства. Він писав: ”В тих випадках, коли мова йде про специфіку виховання дівчаток, більше говорять про те, чим відрізняється дівчинка від хлопчика, який особливий підхід необхідний до неї через особливості її фізіологічного розвитку. Майже ніколи не ставилося питання про

те, щоб вже з перших кроків шкільного життя формувалися основи істинної духовної рівності чоловіка та жінки...” [3, с. 162–163].

У науково-педагогічній спадщині В. Сухомлинський ще до зародження гендерної теорії і сплеску феміністичних рухів Заходу були присутні ідеї та практичні рекомендації щодо виховання статей, які ґрунтуються на неупередженому ставленні до особи та повазі до неї, незалежно від статевої належності. Цінними є ідеї В. О. Сухомлинського про необхідність готувати юнаків і дівчат в системі стосунків “чоловік – жінка”: “благородство у взаєминах між хлопцем і дівчиною, чоловіком і жінкою – це дерево, яке зеленіє тоді, коли його краса живиться глибоким корінням людської гідності, честі, поваги до людей і до самого себе, непримиренності до зла, бруду, приниження людської гідності” [1: 3, с. 313]. Для хлопчиків, на думку педагога, “необхідно створювати спеціальні обставини, щоб хлопчики стали справжніми чоловіками, а в шкільному колективі панував лицарський дух у ставленні до жінок..., хлопчики повинні бути багатими дівчаток, повинні бути загартовані справжніми “чоловічими труднощами” [1:1, с. 131]. У всій творчості В. О. Сухомлинського простежується особливе ставлення до жінки, як до матері, як до людини, яка наповнює сім’ю духом власного народу, рідним словом. Він дав відповідь на запитання “слабкості” жінки, яким зловживають проповідники стереотипів.

Василь Сухомлинський закликав так організувати діяльність учнівського колективу, щоб не було “спеціально чоловічих і спеціально жіночих видів діяльності”. “Не повинно бути таких трудових взаємовідносин, щоб дівчатка обслуговували хлопчиків і звалили таким чином до ролі домогосподарки. Те, що треба робити в домашньому господарстві, однаково вміло й старанно повинні робити чоловіки і жінки. Коли і є якийсь розподіл в самообслуговуванні, то він має бути тимчасовим: сьогодні хлопці виконують одну роботу, завтра – іншу” [1:1, с. 577]. Неодноразово він повторював, що “не можна допустити того, щоб жінки наші ставали освіченими, інтелектуально багатими рабинями – одне з дуже важливих завдань школи”. І далі: “Як вогню бійтеся, щоб дівчатка відчули: ми – слабші, наша доля – підкорятися” [1:1, с. 574]. Закликаючи до чуйності і тактовності, В. О. Сухомлинський вважав неприпустимим для вихователя пояснювати ті чи інші позитивні чи негативні риси дитини приналежністю до тієї чи іншої статі, тим більше протиставляти дівчат хлопцям або навпаки.

Практична діяльність В. О. Сухомлинського у Павлівській школі була орієнтована на формування благородства відносин між вихованцями різної статі. “Місія вихователя – допомогти кожній дівчинці знайти поле виявлення її індивідуальних здібностей у багатогранній діяльності, пов’язаній з навчанням... Чим багатше інтелектуальне життя колективу, тим яскравіше розкривається чоловік перед жінкою і жінка перед чоловіком передусім як людина з усім її багатством, а не як істота протилежної статі. Це дуже важливо для виховання справжніх жінок і справжніх чоловіків. Щоб полюбити дівчину як жінку, хлопець повинен здобути моральний досвід поваги її як обдарованої, самобутньої, мудрої, незалежної особистості” [1:1, с. 574].

Юнаки, вважав Сухомлинський, повинні бути відповідальними як за матеріальне благополуччя, так і за моральну атмосферу в сім’ї. Дівчатам він навіював думку, що їхня жіночість є сильним виховним засобом мужності: “Ти жінка, а справжня жіночість – це поєднання ніжності і строгості, ласки і непохитності. Твоя мудрість, стриманість, вимогливість – провідні вихователі юнацтва. Мудрість жінки виховує чесність чоловіка” [1, с. 631].

Василь Сухомлинський неодноразово обурювався тим, що через погану постановку виховної роботи вже в роки отрочтва і ранньої юності жінка часто психологічно готується до ролі домашньої хазяйки. “Вже в цій орієнтації – джерело духовної нерівності, який продукує наступний погляд на кохання: я

повинна комусь належати, хтось повинен мене прийняти, якщо мною ніхто не цікавиться – це моє велике нещастя” [3, с. 163].

Подружнє життя вимагає відповідної господарсько-економічної підготовки. При цьому найбільшу увагу В.Сухомлинський приділяє вихованню культури бажань, що визначається тим, наскільки мудра гармонія встановлюється в житті людини між задоволенням матеріальних потреб і становленням, розвитком, задоволенням потреб духовних. ”У свідомості юного громадянина ми розвиваємо думку і відчуття того, що ось це я маю право бажати, а цього бажати не маю права...”[1:1, с. 77].

Для майбутнього сім'янина необхідна психологічна і певна практична підготовка. В. Сухомлинський, мабуть, вперше у вітчизняній педагогіці говорить про психологічну орієнтацію домоводства, відзначаючи, що головне в господарській підготовці – формувати розуміння того, що без домашньої праці благополуччя в сім'ї досягти важко. Він вважав, що ігнорування елементарних побутових обов'язків руйнує і сім'ю і саму особистість. Разом з тим, він не допускав, щоб за критерій оцінки краси жіночої праці приймалось уміння накрити стіл, приготувати обід чи прибрати в квартирі. “Культ кухні і спальні – ідеал міщанства” [3, с. 147]. Вивчаючи господарсько-економічний аспект домашньої підготовки, В. Сухомлинський пропонував випускникам Павлівської школи дати відповідь на питання: ”Як ви ставитеся до перспективи стати домашньою господинею?”. Дівчата, відповідаючи, звернули увагу не лише на одноманітність праці домашньої хазяйки, але й намагалися встановити зв'язок між економічною залежністю жінки від заробітку чоловіка і залежністю моральною, приниженням морально-естетичних ідеалів.

Василь Сухомлинський критикує ставлення більшості чоловіків до питання розподілу домашніх обов'язків. “Не можна не бачити, що саме в цій сфері мають місце забобони. Самопожертва в суспільно-корисній праці може співіснувати з панським ставленням до жінки”[3, с.13]. Говорячи про рівномірний розподіл сімейних обов'язків, педагог вважав необхідною практичну підготовку до реалізації господарсько-економічної функції як для дівчат, так і для хлопців. “Навички домоводства потрібні і хлопчикам – вони потрібні і для багатьох самостійних справ по дому, коли потрібна чоловіча рука; вони потрібні і для того, щоб в майбутньому чоловік був активним помічником своєї дружини” [3, с.40–41].

Молодим і майбутнім батькам В.Сухомлинський разом зі своїм педагогічним колективом прищеплював думку про те, що в становленні моральності їхніх дітей велике значення має духовний зв'язок поколінь, формування сімейних традицій, почуття сім'ї. “Дорожи чесно сім'ї. Знай, що твоя сім'я – це не лише батько і матір. Це і ви, і діти” [1:1, с. 206]. В.Сухомлинський розкриває сутність трьох моральних китів, на яких тримається сім'я: кохання, обов'язок і вірність. Кохання, на його думку, “підносить людину. Не буде перебільшенням, якщо ми скажемо, що сфера любові – найчутливіший, вірний показник моральності” [3, с. 11]. Саме тому вчений вважав важливим виховним завданням надихати кожне дитяче серце благородним почуттям Любові. Разом з батьками учителі Павлівської школи досягали того, щоб шкільні роки, особливо роки навчання в початкових класах, були школою сердечності, часом формування широкого досвіду нестатевої любові. “Немає якоїсь спеціальної “науки любові” є наука людяності... Любов – суворий екзаме́н людяності” [1:2, с. 395].

Говорячи про любовні стосунки між жінками і чоловіками, В. Сухомлинський акцентував увагу практиків на гендерній відмінності в проявах почуття кохання: “Щоб уміти по-справжньому, по-чоловічому любити, треба бути людиною сильної волі. Це, звичайно, потрібно однаковою мірою і дівчинці й хлопчикові,

але чоловіча вірність і чоловіча любов – це далеко не одне й те ж, що вірність і любов жінки” [1:1, с. 563].

Василь Сухомлинський радить молодим людям, котрі вступають в шлюб, що вони повинні бути більше творцями своєї любові, ніж споживачами її радощів. В шлюбі, вважає педагог, повинно більше створюватися, ніж споживатися. Без постійного створення запасу багатств на кожному етапі сімейного життя виявляється, що чоловік і дружина повністю вичерпали себе, нічого не можуть вже розкрити перед коханою людиною, щось дати для духовного життя сім'ї. Той, хто не може бути творцем в любові, швидко розчаровується в партнері, в стосунках, в житті тощо. Для того, щоб бути вірним коханій людині впродовж всього життя, потрібно все життя створювати, начебто відновляючи її красу, віддаючи цьому духовні сили, вкладаючи свій розум, почуття, прагнення.

Неприпустимим вважав Сухомлинський надмірний інтерес дорослих до інтимного в особистому житті юнаків і дівчат. Спільне досягнення духовних цінностей приводить до того, що юнак бачить в дівчині не просто людину іншої статі, а близьку і дорогу йому.

Через 13 років після смерті В. О. Сухомлинського, у 1983 році вийшла його “Книга про кохання”, в якій зроблено спробу комплексно розглянути проблему кохання. “Кохання і моральний прогрес людини”, “Єдність духовно-психологічних і морально-естетичних стосунків чоловіка і жінки”, “Жіночність і кохання”, “Моральна гідність жінки” – ці та інші розділи книги дають можливість усвідомити шляхи підготовки молодої людини до кохання, до боротьби за особисте щастя [3].

Сімейне життя ніколи не буває суцільним святом. У ньому більше тривоги, хвилювань, турбот, праці, ніж веселощів чи радощів. Радість сімейного життя – це досягнення тієї високої мети, під час якої людина відчуває тривоги і хвилювання. На думку В. Сухомлинського, в шлюбі ні на хвилину не повинно припинятися взаємне виховання та самовиховання. Вчений вважав, що одна з граней щастя в шлюбі в тому й полягає, що подружжя стають духовно багатшими.

Обстоюючи важливість дошлюбної підготовки змалку, вирішальним фактором морального становлення особистості майбутнього батька/матері В. Сухомлинський вважав внутрішньосімейні стосунки, серцевину котрих становлять любов подружжя, їх відданість один одному, сім'ї, відкритість серця, вимогливість до себе, відповідальність за виховання дітей. Учений завжди дивувався, чому на уроках в старших класах як тільки мова заходить про кохання, шлюб, народження дітей, обличчя учнів, і хлопців і дівчат, розпливаються в посмішках, починається нашіптування... “В цьому, як у дзеркалі, я бачу легковажне ставлення старших до найважливіших питань життя людини, до її майбутнього. Я вважаю ідеалом такий стан, щоб в ті миттєвості, коли мова заходить про кохання, шлюб, дітей – і маленька наша людина, дитина, і підліток – повинна відчувати те ж саме, що відчуває емоційно вихована людина при вигляді тисячолітнього пам'ятника мистецтва. Нам, старшому поколінню, треба навчитися говорити з дітьми та юнацтвом про велике і прекрасне – кохання, шлюб, дітонародження, людську вірність до тризни, про смерть і пам'ять серця... Невігластво ж в цій сфері повертається слізьми і горем дітей” [2, с. 185].

Василь Сухомлинський в своїй праці “Батьківська педагогіка” однозначно заявляє про необхідність впровадження в школу курсу про культуру взаємин у сім'ї, про шлюб, народження і виховання дітей. І читати цей курс, на його думку, повинна духовно багата, морально прекрасна людина. На переконливих фактах, вважає педагог, треба розкривати перед завтрашніми батьками сутність тієї істини, що жити в шлюбі – це означає щогодинно стикатися думкою, серцем,

почуттями з людиною, спочатку з чоловіком, з дружиною, а потім з дітьми. “І якщо ми по-справжньому будемо відкривати перед юнаками і дівчатами мудрість і складність життя, це допоможе їм стати зрілими, обачними, не буде тієї легковажності, яка ще є зараз в поглядах і вчинках багатьох молодих людей” [1:5, с. 380].

Василь Сухомлинський припускав, що якби йому доручили складання програми предмету “Сім’я, шлюб, кохання, діти”, то на перше місце він поставив би питання культури людських бажань. Адже уміння жити в шлюбі – це людське уміння любити, поважати один одного, відчувати людину поруч зі собою. Це, передовсім, уміння керувати своїми бажаннями, уміння поступатися часткою своїх бажань на благо сім’ї, батьків, дітей, уміння обмежувати свої бажання. “У світі, який дає простір для розквіту людських бажань, щасливий лише той, хто вміє бути володарем своїх бажань, – запам’ятайте це, дорогі тати і матері, і вчіть цьому своїх дітей” [1:5, с. 380].

Але вчений не лише розмірковував з цього приводу. В своїй школі у Павлиші він запровадив згаданий курс: “Ми вже декілька років вчимо юнаків і дівчат, як морально готуватися до шлюбу і жити сімейним життям, в чому полягає культура людських стосунків, як виховувати своїх дітей. Безумовно, викладати цей дуже важливий предмет при відсутності на нього часу в навчальному плані – нелегка справа. Але якими б не були труднощі, треба долати їх, тому що предмет цей не менш важливий, ніж математика, фізика, хімія. Якщо не самий важливий. Подумайте самі: не всім бути фізиками і математиками, а батьками бути всім, чоловіком і дружиною – всім” [1:5, с. 381].

Важливою умовою повноцінного психолого-педагогічного забезпечення дошлюбної підготовки дітей є психолого-педагогічна допомога школи батькам, підвищення рівня їх педагогічної культури в реалізації завдань виховання майбутнього сім’янина. В Павлиській середній школі був створений постійно діючий батьківський університет. Спеціальні лекції присвячувались темам “Батько і син”, “Матір і донька”, “Сім’я як школа людських стосунків” та інші.

Система дошлюбної підготовки В. Сухомлинського охоплює, таким чином, широкий спектр проблем, розкриває зміст і методику, психолого-педагогічні умови формування майбутнього сім’янина. Саме це робить надзвичайно актуальною сьогодні спадщину великого педагога.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти томах. К.: Рад. школа, 1976–1977.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. 263с.
3. Сухомлинский В. А. Книга о любви. М.: Молодая гвардия, 1983. 191 с.

Владимир Кравец

ВАСИЛИЙ СУХОМЛИНСКИЙ ОБ ОТДЕЛЬНЫХ АСПЕКТАХ ФОРМИРОВАНИЯ СЕМЬЯНИНА

В статье рассматриваются некоторые подходы к решению проблемы подготовки учащейся молодежи к семейной жизни в трудах и практической деятельности выдающегося отечественного педагога Василия Александровича Сухомлинского. Ученый выражал убеждение, что начинать нужно с воспитания будущих родителей, подготовки их к любви, браку, рождению и воспитанию детей, материнства и отцовства. В ряде своих трудов В. Сухомлинский анализирует разные аспекты добрачной подготовки, а именно общесоциальный, нравственный, хозяйственно-экономический, психолого-педагогический и т. д. Особенно тщательно описывает ученый пути формирования у школьников чувства любви и правильных отношений между юношами и девушками в школьном коллективе. Среди рекомендаций педагога заслуживает на внимание предложение о внедрении в школьный учебный план учебного курса “Культура взаимоотношений полов”.

Ключевые слова: любовь, брак, семья, отношения, развод, родительская педагогика, воспитание, добрачная подготовка.

Volodymyr Kravets

**VASYL SUKHOMLYNSKYI'S IDEAS ON SOME ASPECTS OF THE FAMILY MAN
FORMATION**

The article presents some approaches to the solution of the problem of the school youth preparation to the family life in the works and empirical activity of the prominent Ukrainian pedagogue Vasyl Olexandrovych Sukhomlynkyi. The scientist claimed that the education should start from the perspective parents, their preparation to love, marriage, giving birth to and growing up children, maternity and paternity. In his works V. Sukhomlynskyi analyses different aspects of premarital preparation, particularly general social, moral, economic, psychological-pedagogical etc. The scientist describes thoroughly the ways of the schoolchildren's love feeling formation and appropriate relations between boys and girls in the school community . Among the pedagogue's recommendations which deserve attention is the statement to introduce into the school syllabus the course "The gender relationship culture".

Keywords: love, marriage, family, relationships, divorce, paternal pedagogics, education, premarital preparation.